

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ
СПРАВА «ШМОРГУНОВ ТА ІНШІ ПРОТИ УКРАЇНИ»
(CASE OF SHMORGUNOV AND OTHERS v. UKRAINE)
(заява № 15367/14 та 13 інших заяв)

Стислий виклад рішення від 21 січня 2021 року

Події цієї справи стосуються масових акцій протесту в центральній частині м. Київ на Майдані Незалежності, які відбулися 30 листопада, 01 та 11 грудня 2013 року, 23 січня та 18 лютого 2014 року. Під час розгону протестувальників, зокрема заявників, було піддано катуванню, нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню працівниками міліції.

Заявники, крім заявника за заявою № 36845/14, подавали до правоохоронних органів індивідуальні скарги на жорстоке поводження працівників міліції під час зазначених подій.

Працівники міліції затримували заявників та доставляли до районних відділів міліції м. Києва або лікарень у зв'язку з отриманими тілесними ушкодженнями, де на них склали протоколи про затримання за підозрою у вчиненні масових заворушень. На підставі клопотань слідчих, судді районних судів м. Києва обирали заявникам запобіжні заходи у вигляді тримання під вартою на підставі підозри у вчиненні заявниками тяжкого злочину, існування ризику переховування, перешкоджання слідству чи повторного вчинення ними злочину. Фактологічні доводи та обґрунтування щодо такого запобіжного заходу були в усіх рішеннях ідентичні та ґрунтувалися на загальних формулюваннях щодо необхідності його обрання та твердженнях свідка, який був працівником міліції.

Через деякий час заявників звільнили з-під варти з різних підстав, зокрема, у зв'язку із затвердженням національним судом угоди про визнання винуватості між стороною обвинувачення та заявником; сімейним станом; заміною запобіжного заходу з тримання під вартою на домашній арешт; визнання судом, що тримання заявника під вартою не було більше виправданим. Кримінальні провадження щодо заявників були закриті у зв'язку з відсутністю у їхніх діях складу злочину.

Після побиття 01 грудня 2013 року заявника за заявою № 42180/14 його оглянули медичний працівник міліції та лікар швидкої медичної допомоги, а також лікарі у лікарні, однак не зважаючи на рекомендації лікарів щодо стаціонарного лікування, працівники міліції заперечували проти цього аж до 05 грудня 2013 року, коли стан здоров'я заявника погіршився і його було госпіталізовано до Олександрівської клінічної лікарні міста Києва.

До Європейського суду з прав людини (далі – Європейський суд) заявники за заявами № 15367/14, № 16280/14, № 18118/14, № 20546/14, № 24405/14, № 31174/14, № 33767/14, № 36299/14, № 36845/14, № 42180/14, № 42271/14, № 54315/14, № 19954/15 скаржилися за статтею 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція), що їх було піддано катуванню, нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню працівниками міліції під час розгону протестувальників у м. Київ 30 листопада, 01 та 11 грудня 2013 року, 23 січня та 18 лютого 2014 року, а також на непроведення органами державної влади ефективного офіційного розслідування відповідних подій; заявник за заявою № 42180/14 скаржився за статтею 3 Конвенції на ненадання йому належної медичної допомоги під час тримання під вартою; заявники за заявами № 31174/14, № 36299/14, 36845/14, № 42180/14 скаржилися за пунктами 1, 3 та 5 статті 5 Конвенції на стверджуване незаконне та свавільне тримання їх під вартою; всі заявники, крім заявника за заявою № 42180/14, скаржилися за статтями 7, 8, 10, 11 Конвенції та статтею 1 Першого протоколу до Конвенції на стверджуваний незаконний та жорстокий розгін працівниками міліції акції протесту 30 листопада, 01 та 11 грудня 2013 року, 23 січня та 18 лютого 2014 року; заявники за заявами № 15367/14 № 16280/14, № 18118/14, № 20546/14, № 24405/14, № 33767/14, № 42180/14, № 42271/14, № 54315/14, № 19954/15 скаржилися на порушення статті 13 Конвенції у зв'язку з відсутністю у національному законодавстві ефективного та доступного засобу юридичного захисту щодо їхніх скарг за статтями 3 та/або 11 Конвенції.

Заявник за заявою № 9078/14 скаржився за статтями 3 та 5 Конвенції на жорстоке поводження та затримання міліцією 30 листопада 2013 року, а також за статтями 8, 11 Конвенції та статтею 1 Першого протоколу до Конвенції у зв'язку зі стверджуваним незаконним і жорстоким розгоном акції протесту того дня. Він також посилався на статтю 13 Конвенції у зв'язку із статтями 3 та 5 Конвенції.

Оскільки заявник за заявою № 9078/14 не надав належного обґрунтування своєї відмови брати участь у провадженні після зміни Уряду в кінці лютого 2014 року, Європейський суд оголосив його скарги неприйнятними на підставі пункту 1, підпункту «а» пункту 3 та пункту 4 статті 35 Конвенції у зв'язку з невичерпанням заявником відповідних національних засобів юридичного захисту та визнанням скарги щодо порушення статті 13 Конвенції явно необґрунтованою.

Європейський суд зауважив, що немає жодної конкретної інформації, яка б свідчила, що заявник у заяві № 36845/14 коли-небудь клопотав про отримання статусу потерпілого в межах провадження стосовно відповідних подій, коли-небудь бажав брати участь у відповідному провадженні або воно справді стосувалося його індивідуальної ситуації, та визнав його скарги за статтею 3 Конвенції неприйнятними у зв'язку з невичерпанням національних засобів юридичного захисту відповідно до пунктів 1 та 4 статті 35 Конвенції.

Розглянувши скарги заявників у заявах № 15367/14, № 16280/14, № 18118/14, № 20546/14, № 24405/14, № 42271/14 та № 19954/15 за статтею 3 Конвенції Європейський суд дійшов висновку, що відмова Міністерства внутрішніх справ України співпрацювати зі слідством, тривалий розгляд національними судами цих справ, невжиття необхідних заходів для забезпечення явки потерпілих, свідків і підсудних у судові засідання свідчать про порушення процесуального аспекту статті 3 Конвенції. Також Європейський суд зазначив, що сила, яку застосовували працівники міліції до протестувальників, в тому числі до заявників, була незаконною і її застосування не було необхідним внаслідок їхньої поведінки і хоча тілесні ушкодження деяких заявників були тяжкими, на підставі наявних доказів Європейський суд не вважає, що жорстоке поводження, якому вони піддавалися, мало такий характер і тяжкість, аби характеризувалося як катування. Беручи до уваги, що заявники були піддані побиттю, у тому числі гумовими та/або пластиковими кийками, і це було здійснено публічно та в деяких випадках супроводжувалося нецензурними висловлюваннями, Європейський суд дійшов висновку, що вони зазнали жорстокого поводження та констатував порушення матеріального аспекту статті 3 Конвенції.

Розглянувши скарги заявників у заявах № 31174/14 та № 42180/14 за статтею 3 Конвенції Європейський суд вказав, що невжиття органами державної влади до 2015 року жодних суттєвих заходів для встановлення та оцінки зазначених подій, а також осіб, причетних до розгону демонстрації, дозволило деяким підозрюваним та можливим нападникам втекти з України і опинитися поза межами юрисдикції органів державної влади, та констатував порушення процесуального аспекту статті 3 Конвенції. Також Європейський суд дійшов висновку, що ті, хто віддав наказ застосувати силу до заявників, та ті, хто фактично застосував силу, явно вийшли за межі того, що можна б назвати необхідним для розгону демонстрації. На підставі наявних доказів і висновків судово-медичних експертиз у справах заявників, жорстоке поводження працівників міліції, якому були піддані заявники, мало навмисний та обдуманий характер, у зв'язку з цим Європейський суд констатував, що працівники міліції піддали заявників катуванням і констатував матеріальний аспект статті 3 Конвенції.

Розглянувши скарги заявників у заявах № 33767/14 та № 54315/14 за статтею 3 Конвенції Європейський суд констатував порушення її процесуального аспекту, вказавши на відсутність результату проведеного на національному рівні розслідування. Також Європейський суд дійшов висновку, що застосована працівниками міліції сила до заявників не була необхідною у зв'язку із поведінкою заявників і констатував порушення матеріального аспекту статті 3 Конвенції у зв'язку з жорстоким поводженням працівників міліції із заявниками.

У заяві № 36299/14 Європейський суд констатував порушення матеріального та процесуального аспектів статті 3 Конвенції у зв'язку із жорстоким поводженням із заявником працівників міліції з огляду на застосування до нього сили, яка не була необхідною з огляду на його поведінку, а також у зв'язку з невжиттям органами державної влади протягом більш ніж шести років суттєвих заходів для встановлення осіб і обставин, пов'язаних з жорстоким поводженням із заявником.

Щодо скарг заявника за заявою № 42180/14 на ненадання належної медичної допомоги під час тримання його під вартою Європейський суд зазначив, що працівники міліції

відмовляли заявнику у праві залишитися в лікарні та отримати рекомендоване лікування після тяжких тілесних ушкоджень, отриманих під час перебування під контролем працівників міліції, що призвело до значного погіршення стану його здоров'я, та констатував порушення статті 3 Конвенції.

Розглянувши скарги заявників у заявах № 31174/14, № 36299/14, № 36845/14 та № 42180/14 на стверджуване незаконне та свавільне тримання їх під вартою Європейський суд зазначив, що таке тримання під вартою було частиною цілеспрямованої стратегії органів державної влади щодо припинення та подальшого перешкоджання акціям протесту на Майдані. Під час обрання запобіжних заходів заявникам суди посилалися на доводи слідчих, тяжкість пред'явлених заявникам обвинувачень і використовували шаблонні вирази без урахування конкретних фактів або розгляду можливості застосування альтернативних запобіжних заходів. З огляду на зазначене та на підставі всіх наявних матеріалів Європейський суд вирішив, що немає необхідності розглядати ці скарги за пунктами 3 та 5 статті 5 Конвенції і констатував порушення пункту 1 статті 5 Конвенції.

Скаргу за заявою № 31174/14 на порушення права заявника на свободу мирних зібрань Європейський суд відхилив як явно необґрунтовану відповідно до підпункту «а» пункту 3 та пункту 4 статті 35 Конвенції, оскільки заявник повідомив, що лише спостерігав за акціями протесту, а не брав у них участь, і при цьому він не зміг обґрунтувати як спостереження могло вважатися реалізацією його права на мирні зібрання.

Скарги заявників на стверджуваний незаконний та жорстокий розгін працівниками міліції акцій протесту Європейський суд вирішив розглядати виключно за статтею 11 Конвенції та зазначив, що дії органів державної влади щодо протестувальників загалом були частиною цілеспрямованої стратегії органів державної влади щодо припинення та подальшого перешкоджання акціям протесту на Майдані, в яких брали участь заявники. Національне законодавство, яке існувало на момент подій, та рішення Печерського районного суду м. Києва від 09 грудня 2013 року, яким заборонялося перешкоджати праву пішоходів і транспортних засобів користуватися вулицями у центральній частині м. Києва, надавали працівникам міліції підстави для втручання в акції протесту. Європейський суд дійшов висновку, що збільшення масштабу застосування насильства під час розгону низки розглянутих акцій протесту і застосування репресивних заходів явно мали значно серйознішу мету, окрім частково правоохоронної, – змусити протестувальників і громадськість у цілому утриматися від участі в акціях протесту та загалом від участі у відкритих політичних дебатах. З огляду на зазначене Європейський суд дійшов висновку, що втручання у свободу мирних зібрань усіх відповідних заявників були непропорційні будь-яким законним цілям, які могли переслідуватися і тому не були «необхідними в демократичному суспільстві». Отже, було порушено статтю 11 Конвенції у зв'язку з цим.

Щодо скарги заявників за заявами № 15367/14, № 16280/14, № 18118/14, № 20546/14, № 24405/14, № 33767/14, № 42180/14, № 42271/14, № 54315/14 та № 19954/15 на порушення статті 13 Конвенції у зв'язку з відсутністю у національному законодавстві ефективного та доступного засобу юридичного захисту щодо їхніх скарг за статтями 3 та/або 11 Конвенції Європейський суд вирішив, що він розглянув основні юридичні питання, порушені у цій справі, і немає потреби у винесенні окремого рішення щодо прийнятності та суті цих скарг.

Щодо інших скарг заявника у заяві № 42180/14 за статтями 3 і 5 Конвенції Європейський суд дійшов висновку, що вони не виявляють жодних ознак порушення прав і свобод, гарантованих Конвенцією та протоколами до неї та відхилив їх відповідно до пункту 1, підпункту «а» пункту 3 та пункту 4 статті 35 Конвенції.

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД ОДНОГОЛОСНО

«1. *Вирішує об'єднати заяви;*

2. *Долучає до розгляду по суті заперечення Уряду щодо статусу потерпілих пана Г. Черевка та пана В. Загоровки у зв'язку з їхніми скаргами за статтею 3 Конвенції (заяви № 31174/14 та № 42180/14) та відхиляє ці заперечення;*

3. *Оголошує* прийнятними такі скарги:

- (а) скарги за статтею 3 Конвенції щодо жорстокого поводження з паном Р. Шморгуновим, паном Б. Єгіазаряном, паном Я. Лепявком, паном О. Грабець, паном О. Балою, паном Г. Черевком, паном С. Дименком, паном Д. Полтавцем, паном В. Загоровкою, паном Ф. Лапієм, паном Р. Ратушним, паном А. Рудчиком, пані О. Ковальською та паном А. Соколенком і відсутності ефективного розслідування у зв'язку з цим (заяви № 15367/14, № 16280/14, № 18118/14, № 20546/14, № 24405/14, № 31174/14, № 33767/14, № 36299/14, № 42180/14, № 42271/14, № 54315/14 та № 19954/15);
 - (б) скаргу пана В. Загоровки за статтею 3 Конвенції щодо ненадання належної медичної допомоги під час тримання під вартою (заява № 42180/14);
 - (с) скарги за пунктом 1 статті 5 Конвенції щодо незаконного та свавільного тримання під вартою пана Г. Черевка, пана Д. Полтавця, пана О. Задоянчука та пана В. Загоровки протягом періодів, вказаних у пункті 463 (заяви № 31174/14, № 36299/14, № 36845/14 та № 42180/14);
 - (д) скарги пана Г. Черевка та пана В. Загоровки за пунктом 3 статті 5 Конвенції щодо відсутності процесуального захисту у зв'язку з їхнім свавільним і незаконним позбавленням свободи (заяви № 31174/14 та № 42180/14);
 - (е) скаргу пана В. Загоровки за пунктом 5 статті 5 Конвенції на відсутність ефективного та забезпеченого правовою санкцією права на відшкодування у зв'язку з триманням його під вартою всупереч пунктам 1 та 3 статті 5 Конвенції (заява № 42180/14);
 - (ф) скарги за статтею 11 Конвенції щодо свавільного та незаконного втручання у право на мирне зібрання пана П. Шморгунова, пана Б. Єгіазаряна, пана Я. Лепявка, пана О. Грабця, пана О. Бали, пана С. Дименка, пана Д. Полтавця, пана О. Задоянчука, пана Ф. Лапія, пана Р. Ратушного, пана А. Рудчика, пані О. Ковальської та пана А. Соколенка (заяви № 15367/14, № 16280/14, № 18118/14, № 20546/14, № 24405/14, № 33767/14, № 36299/14, № 36845/14, № 42271/14, № 54315/14 та № 19954/15);
4. *Постановляє*, що немає необхідності розглядати питання щодо прийнятності та суті скарг пана П. Шморгунова, пана Б. Єгіазаряна, пана Я. Лепявка, пана О. Грабця, пана О. Бали, пана С. Дименка, пана В. Загоровки, пана Ф. Лапія, пана Р. Ратушного, пана А. Рудчика, пані О. Ковальської та пана А. Соколенка за статтею 13 Конвенції на відсутність ефективного засобу юридичного захисту у зв'язку з їхніми скаргами за статтями 3 та/або 11 Конвенції у заявах № 15367/14, № 16280/14, № 18118/14, № 20546/14, № 24405/14, № 33767/14, № 42180/14, № 42271/14, № 54315/14 та № 19954/15;
5. *Оголошує* решту скарг у заявах неприйнятними;
6. *Постановляє*, що було порушено статтю 3 Конвенції у зв'язку з жорстким поводженням з паном П. Шморгуновим, паном Б. Єгіазаряном, паном Я. Лепявком, паном О. Грабцем, паном О. Балою, паном С. Дименком, паном Д. Полтавцем, паном Ф. Лапієм, паном Р. Ратушним, паном А. Рудчиком, пані О. Ковальською та паном А. Соколенком і непроведенням органами державної влади ефективного розслідування щодо цього;
7. *Постановляє*, що було порушено статтю 3 Конвенції у зв'язку з піданням пана Г. Черевка та пана В. Загоровки (заяви № 31174/14 та № 42180/14) катуванню та непроведенням органами державної влади ефективного розслідування щодо цього;
8. *Постановляє*, що було порушено статтю 3 Конвенції у зв'язку з наданням пану В. Загоровці неналежної медичної допомоги під час тримання під вартою (заява № 42180/14);
9. *Постановляє*, що пан Г. Черевко, пан Д. Полтавець,

пан О. Задоянчук та пан В. Загоровка трималися під вартою протягом періодів, вказаних у пункті 463, всупереч пункту 1 статті 5 Конвенції (заяви № 31174/14, № 36299/14, № 36845/14 та № 42180/14);

10. *Постановляє*, що немає необхідності розглядати скарги за пунктом 3 статті 5 Конвенції пана Г. Черевка та пана В. Загоровки (заяви № 31174/14 та № 42180/14);

11. *Постановляє*, що немає необхідності розглядати скаргу за пунктом 5 статті 5 Конвенції пана В. Загоровки (заява № 42180/14);

12. *Постановляє*, що було порушено статтю 11 Конвенції у зв'язку з правом на мирне зібрання пана П. Шморгунова, пана Б. Єгіазаряна, пана Я. Лепявка, пана О. Грабця, пана О. Бали, пана С. Дименка, пана Д. Полтавця, пана О. Задоянчука, пана Ф. Лапія, пана Р. Ратушного, пана А. Рудчика, пані О. Ковальської та пана А. Соколенка (заяви № 15367/14, № 16280/14, № 18118/14, № 20546/14, № 24405/14, № 33767/14, № 36299/14, № 36845/14, № 42271/14, № 54315/14 та № 19954/15);

13. *Постановляє*, що:

(а) упродовж трьох місяців з дати, коли це рішення набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції держава-відповідач повинна сплатити заявникам такі суми; які мають бути конвертовані в національну валюту держави-відповідача за курсом на день здійснення платежу:

(і) по 30 000 (тридцять тисяч) євро та додатково суму будь-якого податку, що може нараховуватись, пану Г. Черевку та пану В. Загоровку (заяви № 31174/14 та № 42180/14) кожному в якості відшкодування моральної шкоди;

(іі) по 16 000 (шістнадцять тисяч) євро та додатково суму будь-якого податку, що може нараховуватись, пану П. Шморгунову, пану Б. Єгіазаряну, пану Я. Лепявку, пану О. Грабцю, пану О. Балі, пану О. Дименку,

пану Р. Ратушному, пану А. Рудчику, пані О. Ковальській та пану А. Соколенку (заяви № 15367/14, № 16280/14, № 18118/14, № 20546/14, № 24405/14, № 33767/14, № 54315/14 та № 19954/15) кожному в якості відшкодування моральної шкоди;

(ііі) 15 000 (п'ятнадцять тисяч) євро та додатково суму будь-якого податку, що може нараховуватись, пану Ф. Лапію (заява № 42271/14) в якості відшкодування моральної шкоди;

(іv) 4 000 (чотири тисячі) євро та додатково суму будь-якого податку, що може нараховуватись відповідному заявнику, пану П. Шморгунову (заява № 15367/14), в якості компенсації судових та інших витрат, понесених під час провадження у Суді, ця сума має бути сплачена безпосередньо на банківський рахунок, вказаний

паном М. Тарахкалом, і 1 500 (одна тисяча п'ятсот) євро та додатково суму будь-якого податку, що може нараховуватись заявнику, в якості компенсації судових та інших витрат, понесених під час провадження на національному рівні та у Суді, ця сума має бути сплачена безпосередньо на банківський рахунок, вказаний паном П. Диканем;

(v) по 4 000 (чотири тисячі) євро та додатково суму будь-якого податку, що може нараховуватись відповідним заявникам, пану Б. Єгіазаряну, пану Я. Лепявку, пану О. Грабцю та

пану О. Балі (заяви № 16280/14, № 18118/14, № 20546/14 та № 24405/14) кожному в якості компенсації судових та інших витрат, понесених під час провадження у Суді, ця сума має бути сплачена безпосередньо на банківський рахунок, вказаний паном М. Тарахкалом;

(vі) 8 100 (вісім тисяч сто) євро та додатково суму будь-якого податку, що може нараховуватись відповідному заявнику, пану С. Дименку (заява № 33767/14) в якості компенсації судових та інших витрат, понесених під час провадження у Суді, ця сума має бути сплачена безпосередньо на банківський рахунок, вказаний паном М. Тарахкалом;

(vіі) 10 000 (десять тисяч) євро та додатково суму будь-якого податку, що може нараховуватись відповідному заявнику, пану В. Загоровці (заява № 42180/14) в якості

компенсації судових та інших витрат, понесених під час провадження у Суді, ця сума має бути сплачена безпосередньо на банківський рахунок, вказаний паном М. Тарахкалом; та (viii) 1 500 (одна тисяча п'ятсот) євро та додатково суму будь-якого податку, що може нараховуватись відповідному заявнику, пану Ф. Лапію (заява № 42271/14) в якості компенсації судових та інших витрат, ця сума має бути сплачена безпосередньо на банківський рахунок, вказаний паном П. Диканєм;

(b) із закінченням зазначеного тримісячного строку до остаточного розрахунку на зазначені суми нараховуватиметься простий відсоток (simple interest) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, яка діятиме в період несплати, до якої має бути додано три відсоткові пункти;

14. Відхиляє решту вимог заявників щодо справедливої сатисфакції.»